

2020. március 16–22.

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

Festmények, szobrok, eszmények

Somogyország kincseit kutatva

Schmidt Egon: Tavaszi madárhangok

Fotó: Mészáros Ákos

Megszépíteni az életet

Festmények, szobrok, eszmények a Ménesi úti múzeumban

Hajlamosak vagyunk *Molnár-C. Pált*, egész életművével egyszerűen az itáliai neoklasszicizmusból táplálkozó XX. századi képzőművészet erősen stilizált, néha a szürrealizmussal kacérkodó alkotói közé besorolni. Ha azonban jobban áttekintjük az egykor a Ménesi úti műtermében alkotó mester képeit, és többször is ellátogatunk a különböző szempontok szerint összeállított kiállításokra a Molnár-C. Pál Múterem-Múzeumba, tapasztalhatjuk, hogy ennél azért a jóval többről van szó. Hosszú élet adatott Molnár-C. Pálnak, így aztán lehetősége volt a már jól kialakított antikizáló stílusa mellett a kísérletezésre is. Az évtizedek alatt sok mindent kipróbálhatott. Festett portrékat, tájképeket, egyházi megrendelésre oltárképeket, csak saját magának bibliai tárgyú festményeket, *Salvador Dalí* vagy éppen *Giorgio de Chirico* műveire emlékeztető szürrealista, metafizikus, figurális képeket, fantázia szülte tájakat. És akkor még nem is beszéltünk a grafikai munkásságáról, fametszeteiről, újságrajzoló tevékenységéről. Természetes, hogy minden művészre hatnak a kortársai, hiszen minden újdonságnak van valamilyen előzménye, mindannyiunknak kell valamiféle inspiráció.

Ha mostanában felsétálunk a Gellért-hegy oldalába, és meglátogatjuk Molnár-C. Pál egykori műtermét, újonnan nyílt időszak kiállítást nézhetünk meg, ahol eddig még nem látott festményeket és rajzokat láthatunk. A tárlat címe: *Festmények, szobrok, eszmények*. Ezúttal egy szobrászművész alkotásait is megtekinthetjük a Ménesi úti galériában, nevezetesen: *Pátzay Pált*. Találó választás a Molnár-C. Pál Múterem-Múzeum tulajdonosai részéről, hiszen

Pátzay Pál önarcképe és kisplasztikája

Pátzay nem csak jó barátja volt a festőknek. Mindketten a Római Magyar Akadémia ösztöndíjasai lehettek, szobatársak is voltak az Olaszországban töltött időszak alatt. Pátzay szobrászata, világleképe hasonlatos Molnár-C. Pál festői fel fogásához. Mindenképpen elsősorban a klasszikus szépségesszmény keresője és a tőle telhető legjobb megvalósítója volt, akárcsak festőművész barátja. Miután a műterem lakás méretei korlátozottak, ezért csak kisplasztikák jöhettek szóba a válogatáskor. Mint például az a szépséges kis bronz aktszobrocskája, mely egy nőt ábrázol, amint a fürdőből kijövet éppen törülközik egy rendkívül hosszú, drapériának is beillő fürdőlepedővel. A nő arányos alakja, kecses mozdulata teszi igazán bájossá a kis figurát. A műves asztalon ráadásul mindenféle piperetárgyak varázsolnak hangulatos miliőt a szobor környezetébe. A biedermeier asztalkán egy rózsaszín feliratú fémdoboz, 4711 kölni, légfrissítő pumpa és egy öreg, kék színű piperedoboz látható; a háttérben egy blondelkeretes tükörben tükröződik vissza mindez. A házigazdák, a kiállításrendezők finom ízlésére vall, hogy ilyen lakályossá teszik ezt a különleges múzeumot a látogatók számára. Minden egyfajta régi, polgári ízlést és kultúrát sugároz a Ménesi úti Molnár C.-Pál Múterem-Múzeumban.

Molnár-C. Pál itt látható képei közül kiemelkedik a *Pulóveres Madonna* című, nagy méretű olajfestmény, amely vakítóan eleven sárga, zöld, piros és kék színekkel idézi föl a jól ismert, bájos jelenetet. A háttérben egy *molnárcépalos* stílusban megfestett, fantasztikus sziklás tájban, az árkádok mögött dolgozik a szorgos Szent József, az ács. A képek jó részét a Nemzeti Galéria és a battonyai

Molnár-C. Pál Emlékház adta kölcsön. A kiállításon jelen volt Pátzay Pál fia, János, a családjával együtt. Csillag Péter és Éva, a Molnár-C. Pál családi hagyaték gondozói hagyományt teremtettek: a művészek le származottai jó kapcsolatokat ápolnak egymással és kiállításokat, találkozókat is szerveznek. Boros Csaba, Battonya polgármesterre a megnyitón a következőket mondta beszédében: „Egy idézettel kezdem: »A művészet első feladata, hogy megszépítse az életet«. Nietzsche tökéletesen megfogalmazta a művészet lényegét. Itt, ezen a helyen megvalósul ez a gondolat. A legfontosabb szereplői, létrehozói maguk az alkotók: Molnár-C. Pál és Pátzay Pál.”

A kiállításon az igazi megnyitóbeszédet Szücs György művészettörténész, a Szépművészeti Múzeum főigazgató-helyettese mondta, most ebből idézünk: „Az a kiállítás, amelyen együtt szerepel egy festő és egy szobrász, mindig hálás dolog. Pláne, ha még közeli barátok is voltak. Klasszikus eszményekre, ideákra való törekvést is megfigyelhetünk a két alkotónál, és bizonyos festői és plasztikai megformálásmódok is összekötik őket. Nyilván vannak olyan művészettörténeti vonulatok, amelyek kissé leegyszerűsítve különböző művészetszoportokhoz, stílusokhoz való tartozás alapján sorolják be őket. Emiatt az átlagembernek Pátzay Pálról és Molnár-C. Pálról az 1928-ban indult római ösztöndíjas program jut az eszébe. Itt, a falon látható egy Gerevich Tiborról készített karikatúra, ő volt a gazdája, igazgatója ennek a társaságnak. Az első csapatban Szőnyi István, Jeges Ernő és mások mellett Pátzay Pál és Molnár-C. Pál is Rómában okulhatott az itáliai művészet, az antik világ kincseinek szépségeiből. A két művész pályája azonban korántsem itt kezdődött. Mindkettőjüknek volt már előéletük, hiszen az 1890-es évek elején születek, így már az I. világháború alatt eszmélkedő fejjel működhetek. Tudjuk azt is, hogy Molnár-C. Pál a Képzőművészeti Főiskola után 1918-tól 1922-ig Svájcban, illetve Párizsban képezte magát, sokat másolt például a Louvre-ban. Fejlődésének tehát a második szakasza volt ez a külföldi tartózkodás. A franciás kultúra és műveltség magába szippantása jelentette számára a továbblépést. Pátzay egy másik vonalon indult. Rövid időre ő is belekóstolt a Képzőművészeti Főiskolába, de hamar eljutott Nagybányára, és nem sokára már Kassák Lajos Ma című, avantgardista folyóiratának köréhez tartozott. Pátzay első kiállítását Kassák rendezte, 1917-ben. Ebben a körben hittek a társadalmi és a művészeti megújulásban, és az új embertípus kimunkálásának vágya sokukban megvolt akkoriban. Nem véletlen, hogy 1919-ben Pátzay Pál és Medgyessy Ferenc másokkal együtt szerepet vállalt az új felsőoktatásban, a fiatal tehetségek felkarolásában. Pátzay a képzőművészeti direktórium tagja lett. A besorolásokat tehát pontosítani kell, amikor azt mondjuk, hogy Molnár-C. Pál és Pátzay Pál a római iskola képviselői, hiszen mindketten annyiféle stílusban dolgoztak, hogy igazából talán csak a Gerevich fejében létező és politikailag is hasznosítható főirány miatt nevezték őket római iskolásoknak” – hallhattuk a művészettörténész megnyitóbeszédében.

A kiállításon az eddig még nem látott képek közül mindenképpen kiemelkedik a Tavasz teremben látható, *Altaussee* című, csoda szép tájkép; olyan műalkotás ez, amit nagyon szívesen látnánk akár az otthonunkban is. A kiegyensúlyozott, napsütötte tájban tűnődő hegyek látványa megnyugtatóan hat a nézőre. A kép Molnár-C. Pál egyik igazi mesterműve. A *Vénasszonyok nyara* talányos, szürrealista festmény. Hiperrealizmusával Dalíra vagy, ahogyan már említettük, Chiricóra emlékeztet, de csak szellemiségében, festői megfogalmazásában, szó sincs másolásról.

Egy lakásban sohasem könnyű kiállítást rendezni, sok képet tenni a falakra, tárgyakat elhelyezni. Nyilván ezért kellett *Az Embertér* – rejtett önarckép című festményt elég magasra akasztani.

Mindenképpen figyelemre méltó ez a Krisztus-ábrázolás; magával ragadó, meg-rázó. Hiszen Molnár-C. a saját vonásait festette bele a fájdalmas, töviskoronás Megváltó arcába. Rendkívüli ötlet, de bevált; fantasztikus ez az alkotás.

A Tavasz terem másik érdekessége Molnár-C. Pál *Dante – Isteni színjáték* című képe, amelyet triptichonszerűen valósított meg a művész. Az itáliai hangulatú tájban zajlanak az események, antik oszloptöredékek és magasra nőtt, jellegzetesen Olaszországban fellelhető fák között találjuk a szereplőket.

A középső szobában ceruzával készített lótanulmányokat láthatunk. Kiderül belőlük, hogy Molnár-C. Pál már tizenkét éves korában is remekül rajzolt. A vitrin fölött egy nagy lovas képet helyeztek el.

Pátzay Pál elsősorban remek köztéri szobrász volt. A kiállításon csak fényképen nézhetjük meg például a *Sportlovas* című monumentális művét, ami a Margit híd budai hídfőjénél, a Budai Irgalmasrendi Kórház épülete előtti parkban van felállítva. Mindenképpen figyelemre méltó a székesfehérvári *10-es huszárok emlékműve*, aminek szintén csak a fotóját láthatjuk a Ménési úti műterem-múzeumban.

A megnyitó forgatagában

„Létünk krónikája nem születésünkkel kezdődik, mint azt közönségesen hisszük. Nem azzal, hogy – amint mondani szokták – X. Y. ekkor, itt és itt látta meg a napvilágot (...) Ezt a »látta meg a napvilágot« kifejezést se higgyük el – hol van ez még attól, amikor egyáltalán látunk valamit. Nem emlékszem rá, hogy akár évekkel később is láttam volna valamit, pedig már jó pár liter anyatejet szívtam magamba.

Létezésünk jóval előbb kezdődik. Számos nemzedék készítette elő több emberöltőn keresztül eljöveteleinket. A kezdetek kezdetéig emberileg el sem juthatunk. Ki tudná felderíteni, felmenőleg hányan gyűjtöttek rá életerős géneket, hogy egy napon világra jöjjön az egyén, aki az én nevemet viseli, s azonos azzal az emberrel, aki magában egyesít annyi, de annyi elődöt, őst és személyiséget, akik együtt számokban emberileg fel nem fogható tömeget tesznek ki?

Vagyis tehát mindnyájunknak van őskora, történelem előtti létezése, áthatolhatatlan homályba vesző múltja.” (Molnár-C. Pál: *Életem története* – Őskor. Budapest 2016)

(A *Festmények, szobrok, eszmények* című kiállítás június 30-áig látogatható, csütörtökön, pénteken és szombaton 10-től 18 óráig a Molnár-C. Pál Múterem-Múzeumban Budapesten, a Ménési út 65. szám alatt.)

Szöveg és kép: Mészáros Ákos

Tovább bővült a kincstár

Újabb somogyországi értékeket ismertek el

Régi hagyomány Somogyban, hogy *Örökségünk – Somogyország Kincse* kitüntető címmel ismerik el mindazokat a kulturális, szakrális, földrajzi, történelmi, néprajzi, művészeti és természeti értékeket, eseményeket és életműveket, melyek kitörölhetetlenül beleíródtak a megye históriájába, szellemi-lelki hagyatékába. Ezzel párhuzamosan a megyei értéktár döntése alapján úgynevezett Érték díjakat is átadnak az arra érdemes kincsörzöknek.

Ebben az esztendőben a balatonszárszói költészet napi versmondó verseny érdemelte ki az Örökségünk címet. Ennek a rendezvénynek több évtizedes múltja van, és a József Attila nevét viselő általános iskolában rendezett döntőn Somogy legkiválóbb diák versmondói – mintegy ötven-hatvan felső tagozatos – vesznek részt. Az Ázsóth Gyula iskolaigazgató, majd Nemes Márta magyartanárnő nevével fémjelzett, országos hírű esemény kortárs írók, költők részvételével zajlik, és egy-egy művészeti produkciónak is részesei lehetnek a gyerekek, a szülők és a pedagógusok. Az irodalmi és a művészeti nevelés, valamint a József Attila-kultusz éltezésében nagy szerepet vállal az intézmény.

A kulturális örökség szakterületi kategóriában a mesztegnyői Kárpát-medencei ifjúsági találkozó sorozat kapta az Érték díjat. A községben 1986 óta nyolcvan-száz, határon túli és anyaországi fiatal részvételével, nyaranta szervezik meg ezt a fontos találkozót, amelynek célja a magyarság egyesítése, a közös gyökerek, a kultúra felkutatása, a hagyományok, a történelem megismertetése és az anyanyelv ápolása –

saság és számos szakember. Aki – akár előadóként, akár résztvevőként – töltött már el néhány napot ezen a bensőséges hangulatú Kárpát-medencei találkozón, az érzékelhette: a mesztegnyői ifjúsági találkozók nagy szerepet töltenek be a határon túli kapcsolatok kialakításában és ápolásában, a magyar kultúra és a nemzeti értékek megismerésében, anyanyelvünk fennmaradásában és megőrzésében.

Ugyancsak Érték díjas lett az 1750–1756 között épült mesztegnyői Nepomuki Szent János-templom és kolostor. A barokk stílusú műemlék épüleategyüttes a településképp meghatározó eleme; Isten hajléka a Hunyady grófok kegyúri templomaként épült, a gróf által behívott ferences szerzetesek közreműködésével. Dorffmeister-freskók díszítik, és különösen értékesek a barokk oltárképek. A ferencesek a kolos-

egészen 1945-ig. Azóta a helyi általános iskola működik az egykori kolostorban.

A mesztegnyői rétesfesztiválon kívül még néhai Kövesdi Tiborné tevékenysége, valamint az általa alapított Honismereti Egyesület kapta meg ezt a díjat. Sokak Gizi nénije azok közé a pedagógusok közé tartozott, akik „a falu lámpásaiként” voltak jelen a mindennapokban, és fényük messzire ragyogott. 1961-től négy évtizeden át fogta össze a falu lakóit, hagyományörző együttest alapított, honismereti és kézművestáborokat vezetett, erdei iskolát működtetett és határon túli fiataloknak szervezett találkozót. A honismereti mozgalom aktív, országosan is ismert és elismert tagja volt. Nyugdíjazása után főállású népművelőként dolgozott. A néprajzi gyűjtemény, sőt, nem túlzok, ha azt állítom, az egész falu lelke volt. 1974-től a korábban kihasználatlan

tudtuk meg Kövesdiné Panyi Antóniától, a helyi értéktárbizottság elnökétől. A rendezvénysorozat életre hívásában nagy szerep jutott anyósának, Kövesdi Tibornénak, de mások is bábáskodtak a megszületésénél. Többek között Kanyar József egykori levéltár-igazgató, a Berzsényi Irodalmi Tár-

tort csak 1788-ig lakták. Ezután uradalmi gazdasági célokra használták az épületet, majd 1872-ben a Hunyadyak a Szent Vince-rend apácáit telepítették ide. A szerzetes nővérek a település oktatási és leánynevelési feladatait látták el, de meghatározó szerepük volt a falu kulturális életében is,

egykori iskolaépületben lett otthonra a már 1961 óta működő Honismereti Kör. Itt állították ki a több ezer darabból álló helytörténeti és néprajzi gyűjteményt. Ez ma faluházként működik, és a mellette álló, 75 személy befogadására alkalmas épület erdei iskola és tábori szálláshely.

Páll Endre (1923–2013) életművét és hagyatékát a Gyótai Vadásztársaság terjesztette föl a díjra. Páll Endre ízig-vérig erdész- és vadászszakember volt, de íróként is értéklőt alkotott a magyar vadászati irodalomban. A *Vaddisznó és vadászata* című, három kiadást is megért könyve máig alapműnek számít. Páll szerkesztőként és társszerzőként jelentős szerepet kapott *A gímszarvas és vadászata* című könyvben is. A 60-as évek végétől sorra jelentek meg bölcs és derűs életszemléletét tükröző, lebilincselő kötetek. Olyanok, mint a *Vadásztarisznya*, a *Leg-*

ték, de állagromlás miatt a XIX. században le kellett bontani. 2009 és 2013 között feltárták a templom alapfalait, és arra töreksenek, hogy mielőbb bemutathassák a nagyközönségnek. A pálos rendhez köthető települések egyébként évente rendezik meg találkozójukat; tavaly Iharos adott otthont a Pálos Települések VIII. Találkozásának.

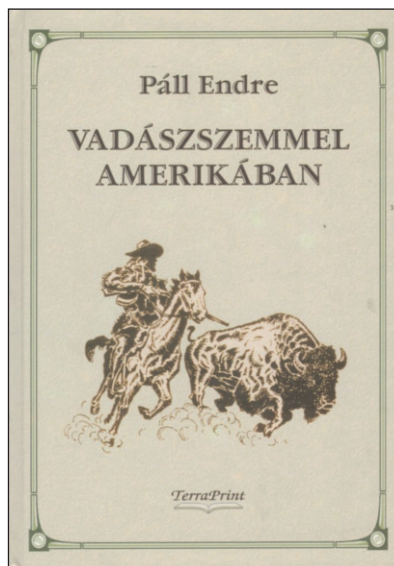
Ugyancsak Érték díjas lett a *Somogy megye múltjából* címmel futó levéltári évkönyvsorozat, amelynek ötletgazdája a somogyi levéltár egykori igazgatója, az Álla-

tó Hanzel Csanád László tojáspatkoló munkássága mellett Tóth Mihály népi iparművész életművét is elismerték. Tóth Mihálytól, Tóth Mihály menyétől megtudtuk: a pásztor felmenőkkel büszkélkedő és kényerét juhászként kereső apósa kezdetben az állatgondozás mellett művelte a faragást. 1950-től a Népművészeti és Háziipari Vállalatnak volt a bedolgozója, később főállású faragó lett. Már 1954-ben Népi Iparművész címet kapott, 1958-ban pedig A Népművészet Mestere címmel jutalmazták. Faragóművészetét kiváló technikai tudás jellemzi a faragásban, a karcolásban és a csontfaragásban

egyaránt. Mintakészletét a hagyományos dunántúli és somogyi pásztormotívumok alkották, amelyeket a saját stílusára formált. A sokoldalú faragó a muzeológusok által kedvelt adatközlő is volt, mivel betyár felmenője is akadt. Munkáit a kaposvári Rippl-Rónai Múzeumban és a budapesti Néprajzi Múzeumban őrzik.

Érzékelhető, milyen szerteágazó területek becses kincsei kerültek a Somogyi Értéktárba. Azért, mert vannak, akik büszkén őrzik, ápolják, gazdagítják és népszerűsítik eleink örökségét. Ők is lámpások, akik nem hagyják, hogy a feledés homályába vesszen a közös kincs. Igaz, ehhez folyamatosan ébresztgetni kell a lelkiismeretet. Ez pedig mindannyiunk szép és szent kötelessége.

Lőrincz Sándor
Fotó: Kovács Tibor

jobb vadászni, az Újra megtelt a vadásztarisznya, az Egy lövéssel kettő, a Mozai-kok vadászéletéből és a Vadászszemmel Amerikában című kötetek.

Az iharosi önkormányzat a Magyar Pálos Rend Somogy megyei emlékeit javasolta a díjra, amelynek átadásán megjelent Csóka János, a rend elöljárója is.

Az egyetlen magyar alapítású rendnek a XIII. század második felétől több somogyi településen

– Nagyszakácsiban, Kaposszerdahelyen, Pogányszentpéteren, Nagytoldipusztán, Balatonszemesen és Somogydöröcskén – volt kolostora. Sajnálatos, hogy a megye viharos történelme miatt föld feletti, kézzelfogható és látható somogyi emlékek nincsenek a pálos épületeknek, és a hivatalos műemlékjegyzékben sem tartják számon őket. 2014 óta azonban a Balatonszemes és Teleki közötti területen régészeti ásatásokat végeznek az egykori pálos kolostor romjainál, amely Mindszent helynéven szerepelt az oklevelekben. Horváth Győzőtől, Iharos polgármesterétől megtudtuk, hogy a település román stílusú temploma a XIV. században került a pálos rend kezébe, majd a török uralom alatt megerősített-

mi-díjas Kanyar József volt. Az 1970-ben alapított sorozat ez idáig 44 kötetet számlál, melyekben Somogy megye történetéről, kulturális sokszínűségéről és fontos személyekről jelentek meg tanulmányok. Az évkönyvsorozatban a politika- és művelődéstörténeti írásk mellett néprajzi, had- és agrártörténeti munkák is szerepeltek. Polgár Tamás levéltár-igazgató állítja: az évkönyvsorozat a megyetör-

európaRádió

A református értékadó

94,4 Mhz 102,1 Mhz 90,4 Mhz 100,5 Mhz 100,0 Mhz
Debrecen Mezőkövesd Miskolc Nyíregyháza Sátorajújhely

europaradio.hu

Mikrotörténelem – gyerekszemmel

Egy családregény margójára

A Kaposváron 1960-ban született Patak Márta műfordító a lakóhelyén, Leányfalun már sok-sok éve szervezi és valósítja meg a költészet napjának szabadtéri verskiállításait és további irodalmi eseményeket. A főtörzsekre erősített versek minden *versmaratonnál* beszédesebb, az egykori költő és szonettfordító gimnazista rajongásával, de az érett irodalmár példás igényességével összeválogatott „lélegző antológiáját”, a bécsi „Zeit für ein Gedicht” és a leideni „poesie op muuren” szabad természetbe helyezett, közeli rokonát sokan szeretjük és értékeljük.

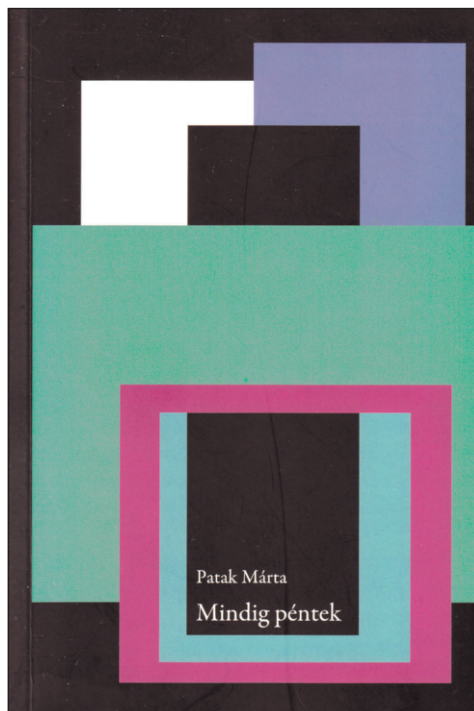
A regény írójának impozáns, soknyelvű műfordítói életműve 2005-től mostanáig nem csupán És-, Forrás-, Jelenkor-, Életünk- és Tiszatáj-novellapublikációkkal bővült, de három önálló kötete is megjelent. Az első, *A test mindent tud* Újvidéken, a Forum Kiadónál, 2015-ben, a második, az *Enyhítő körülmények* című szikrázó novellagyűjtemény Budapesten, a Scolarnál, 2017-ben, és harmadikként, eddigi életműve koronájaként a *Mindig péntek* című regénye Marosvásárhelyen, a Lector Kiadónál, 2019-ben.

Ez a jelentékeny munka már az első oldalain két világhírű regényt juttatott az eszembe: Thomas Mann *A Buddenbrook házat* és a walesi Richard Llewellyn *Hová lettél, drága völgyünk?*-jét, ezt a finoman kidolgozott bányászballadát. A három művet rokonítja a mikrotörténelmi szemlélet, vagyis az az aprólékosság, amivel semmiségnek tűnő tények, szinte jelentéktelen hétköznapi-elemek keltenek életre egy-egy korszakot és környezetet. Jelen esetben több általános iskolás kislány hétköznapijainak tükrében láthatjuk meg az 50-es és a 60-as évek Magyarországot, főként a megalázottakat, a megszomorítottakat és a hitben – ezúttal elsősorban a katolikus felekezetben – élők világát. Ebben a nagyszerű regényben az igazi hangulatfestők nem az egész országot megrengető események, nem '56 és nem a kádárista diktatúra katolikus és református papságunkat egyaránt sújtó, korlátok, *békepapi elvárások* közé szorító, vallásidegen légköre. Hanem olyan, látszólag nőies, de valójában általánosan jellemző és atmoszférateremtő *leitmotívok*, mint a múlt kódébe merült *harisnyaszem-felszedés* és *zoknigumírozás* (anyagi nyomorúságunk jelképe), a *Gránát Kocka* nevű, filléres és igénytelen csokoládé vagy az akkoriban luxusszámba menő, sok kakaóval meghintett tejberizs és a túrós palacsinta...

Semmiképpen sem hallgathatók el egy engem első olvasásra is szíven ütő részlet: már a könyv elején megismerkedhetünk egy, a férjétől és egyik fiától erőszakos-

san megfosztott és régi, derűs énjéből ezért teljesen kiforgatott, látszólag szadista, „gyerekkínzó” tanítónő sorsával. Ez a szerencsétlen asszony már csak Isten házában és a gyónás perceiben érezhet pillanatnyi megkönnyebbülést, feloldozást: „Nem hallhattam, amint a fiatal plébános szinte pironkodva mondja neki a feloldozás szövegét, *ego te absolvo*, mintha cirógatni akarná szavaival, mert az ő gyenge szívének is fáj,

amilyen gyönyörrel ostromozza magát a tanító néni gyónás közben (...) szinte a hangjával árnyalja a kíméletlenség fokozatait, ahogy halad az enyhébb büntől a súlyosabb felé, nem áll meg, nem tart hatásküszöböt, fölösleges is volna, hiszen a fiatal plébános nem először hallja.”

Az osztály- és hittantársi Erika-Lilla kapcsolat révén bepillantunk egy, a Rákosi- és a Kádár-korban egyaránt gyakori, „Bernarda háza” típusú létformába is. A szabotázzsal vádolt vasúti vezető, az apa halála után négy nő él együtt egy levendula- és naftalinszagú, elegáns uzsonnaterítékekkel megszeliidített családi tragédia kelts közepén.

Egy, ugyancsak nem mindennapi sorscsapás, kilencéves kishúga halála sodorja Erikát hosszú időre – két iskolai félévre – a falun élő nagyszüleihez, egy magyarok és svábok lakta településre, ahol a kislány megismerkedik a 60-as évek egyik jellegzetes, parányi életenyhítőjével, a nyugati rokonoktól és barátoktól érkező csomagokkal is. A testvéri féltékenységtől, kishúga halálától, szülei közönyétől és a városi lét visszasságaitól összekuszálódott életű Erika a falu nyugodtabb légkörében és egy karizmatikus, igazán áldozatos életű plébános jóvoltából lassan rendezettebbé válik: „A plébános urat értettem. Anynyira egyszerűen és szívhezszólóan beszélt, hogy nem lehetett nem odafigyelni rá. És mintha rajzolt volna a kezével, miközben beszélt, szinte láttam, ahogy Jézus megérinti a két jerikói vakot, olyan érzéketlenül magyarázta, hogy Jézus megsajnálta őket, mikor könyörögtek neki, hogy nyissa meg a szemüket, hogy újra láthassanak.”

Természetesen Erika falun töltött éve sem volt mentes a megrázkódtatásoktól, ezek közül az egyik a *Himnusz*t és a *Szózatot* az úttörő- és mozgalmi dalocskák elé helyező kórusvezető tanár kirúgása. Nagyon jellegzetes élethelyzet ez a 60-as évek csak látszólag enyhülő légkörében, amit mellékbüntetésként átszöttek az olyan mozgalmi események és köznapi mondókák, mint a Forradalmi Ifjúsági Napok, az Úttörőolimpia vagy éppen a bambánál is bambább Ultra por-reklám.

A könyvet szívből ajánlom generációmnak, az 50-es évek szülőiteinek, köztük a hozzám hasonlóknak, a börtönbe vetett apáik, apáink miatt *történelmi árvákként* felnőtt gyerekeknek és ezen a kategórián belül külön is a katakomba-hítelekre, ezért állandó kettős beszédre kényszerítetteknek. A mi aha-élményeink száma végtelen lesz a regény olvasása közben, de érdemes megismerkedniük a könyvvel felnőtt gyermekeinknek, sőt nagybácska unokáinknak is.

(Patak Márta: *Mindig péntek*, Lector Kiadó, Marosvásárhely 2019)

Petróczi Éva

Harangszavú múlt

Emlékkönyv Tüskés Tibor halálának évfordulójára

Fotók, vallomások, esszék, rendezvények emléképei és a tíz éve halott tanárnak, írónak, kritikusnak, szerkesztőnek, irodalomtörténésznek és irodalomszervezőnek ajánlott versek randevúznak a *Harangszavú múlt* lapjain, méltó főhajtásként Tüskés Tibor életműve előtt. Akik ismerték, azok tudták és tapasztalták, hogy nem csak nevében volt Tüskés, hanem a valóságban is. Bántottsága okával is szembesülhettek: egy Mészöly-próza közlése miatt elmozdították a *Jelenkor* éléről, illetve környezete, a köz- és irodalmi élet notabilitásai nem értékelték súlyához mérten alkotótevékenységét. Gerincét nem roppantotta meg az idő. Áldó hatalmak oltalmában élt, a mérték és az érték embere volt mindenkor. Katedrán állva, szerkesztői asztalánál ülve, neves kortárs szerzők gyűrűjében és az általa útnak indított ifjú tehetségek paroláját őrizve. Örökre elköteleződött az igazság képviselője, a líra és a próza nyelv- és nemzetmentő szerepe és a jobbítás szándéka mellett.

Tüskés Tibor halálának 10. évfordulójára a Pro Pannonia Kiadói Alapítvány jelentetett meg emlékkönyvet Pécs önkormányzatának támogatásával. A kötetet Szirtes Gábor szerkesztette, nagy körültekintéssel, az irodalmi horizont kitágításával, és teret engedve az özvegynek, Nagy Annának is, aki verseivel bővíti az olvasót. Szirtes Gábor szerkesztői tudatossága, Tüskéshez fűződő kapcsolata, bizalma, rokonszenve és az, ahogyan szellemi örökségét ápolja, tanulandó minta. Példás folytatója, egyengetője, patrónusa és népszerűsítője ő mindannak, amit idősebb pályatársa képviselt, aki idén nyáron ünnepelhetné a 90. születésnapját. Szirtes és könyvsorozata nélkül – úgy hiszem – gyorsabban hamvadna a líra és a próza parazsa. Legalábbis Pécsen. Szerencsénk van, bizakodhatunk, hiszen ég a tűz, az irodalom tüze, amit körülülve szavaknál melegedhetünk és tanulhatunk. Nagy Gáspár – versében is – Pannónia számadójának tekintette Tüskés Tibort, akinek halálával Szirtes Gáborra hárult ez a nehézségeiben is gyönyörű, ám felelősséggel teli szerepkör.

Ahogy végigolvastam az emlékezéseket, az irodalomtörténeti értekezéseket, a tekintélyes életmű értő elemzését, a Tüskésnek ajánlott verseket, a megrendítő nekrológokat – többek között Alföldy Jenő, Bartusz-Dobosi László, Bertók László, Kabdebó Lóránt, Kalász Márton, Monostori Imre, Pomogáts Béla, Rónaky Edit, Mauer Teodóra, Szondy György, G. Tóth Károly, s végül, de nem utolsósorban Szirtes Gábor írását – kristálytisztán kiviláglott: Tüskés Tibor legalább három ember életét élte, olyan sok munkát vállalt és keresett magának. Pilinszky, Kodolányi, Nagy László, Illyés Gyula, Veres Péter, Rónay György pályaképét taglaló monográfiái mellett a „kaposmérői” dombok szülöttével, a jóbaráttal, Fodor Andrással folytatott levelezése egyszerre volt passzió és misszió. Takáts Gyula, Weöres Sándor, Várkonyi Nándor, Fülep Lajos, Csorba Győző, Pákolitz István és még sok más író, költő szellemi közege is vonzotta, de a megtartó és felemelő, a bölcsőringató vidék földrajza,

élete is. No, meg a könyvtár és a szerkesztőség légköre, először Pécsen, a *Jelenkornál*, majd Kaposváron, a *Somogynál* – Kelemen Lajos és Rozsos Gábor baráti társaságában –, aztán a Pannónia könyvsorozat kapcsán. A tanítás módszertana, az ismeretterjesztés is közel állt hozzá.

Ahogy Isten is. Hiszen tudatában volt annak, hogy a Teremtő munkatársnak hívta, és ehhez bámulatos energiát, lehetőséget és kiteljesedést kínált számára. Tüskés Tibor pedig nem akart az adósa maradni. Szépen kirajzolódik ez számos írásból. Élete vége felé maga is megrendítő nyíltsággal mesélt erről *Kocsis Klárának* a *Derűs borúlátó* című, a Kairosz Kiadó gondozásában megjelent

„beszélgetőkönyvben”, amelyben személyes imáját is közreadta. 1988. december 11-én ezt írta Fodor Andrásnak: „Talán nem éltem egészen hiába, s amíg mozdulni tudok, tenni, cselekedni, jelet hagyni szeretnék.” Ez meg is adatott neki, még a szívűtője után is. Feleségén kívül talán Szirtes Gábor ismerte őt a legteljesebben, ezért az általa írt, nagy ívű esszében tárul fel előttünk leginkább a Tüskés-életmű számtalan ága-boga, egy XX. századi író örömeivel és keserűséggel tarkított útja, amely Szántód, Nagykanizsa, Pécs és Balatonfenyves négyeséből vezetett a halhatatlanságba.

„Tüskés a méltánytalannak ítélt kritikákra, támadásokra, a szekértáborok küzdelmére, a társadalmi és az irodalmi élet kritikus jelenségeire munkával, újabb és újabb művekkel válaszol” – írja Szirtes. Úgy véli, Tüskés Tibor ars poeticájának is tekinthetők ezek az 1982-ben Fodor Andrásnak írt gondolatok: „Honoráriumot majd lehet emelni, magyar könyvek külföldi fordításait is meg lehet szervezni, újabb drámákat is bemutathatnak majd a színházak, de egy nemzeti irodalom sorsa, az írók felelősségvállalása, a kölcsönös megbecsülés, egymás munkáira figyelés – ahogy ez Illyés, Németh pályáján végigkísérhető, ami ta-

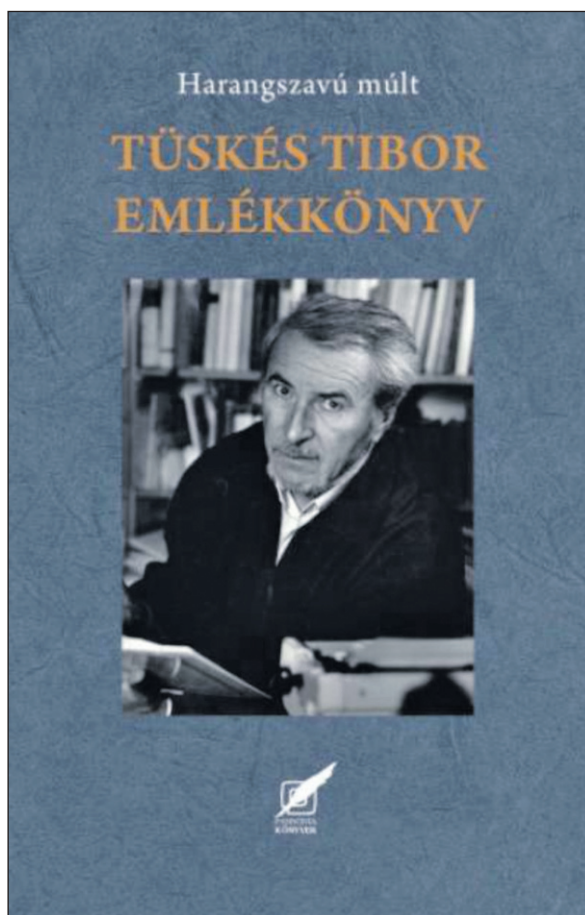
lán még József Attilának sem hiányzott mindig –”, mondom, az írás tisztessége és tisztasága nagyobb ügy ezeknél.”

A kötet szerkesztőjének jó ízlésére vall az emlékkönyv címe, amely Tüskés somogyi születésű, Háromfárol induló és Sopronban élő pályatársa, a költő és műfordító Kerék Imre egyik verssora. A könyvészetileg is figyelemre méltó, *Harangszavú múlt* című kötet nemcsak emlékeztet, hanem üzen és figyelmeztet is. Hátlapján részlet olvasható Tüskés 1961. december 21-én Fodor Andrásnak írt leveléből: „Az ér valamit, amit az ember maga megcsinál, az agya, keze eredménye, s ha az méltó az érdemre, majd megbecsülük, megmarad a neve.”

A József Attila-díjas Tüskés Tibor, Baranya megye és Nagykanizsa díszpolgára ebben is tévedhetetlen volt.

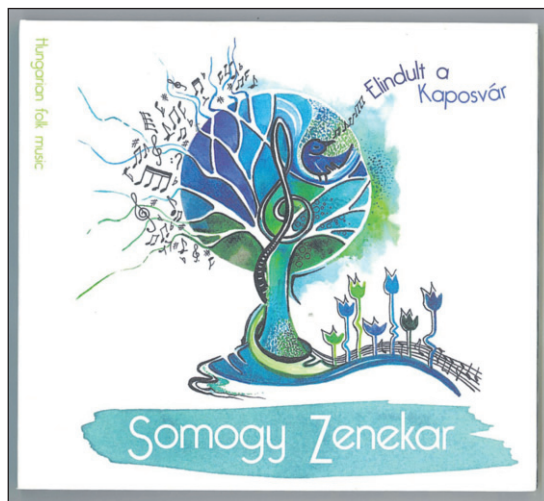
(Tüskés Tibor emlékkönyv – *Harangszavú múlt*. Szerkesztette: Szirtes Gábor, Pannónia Könyvek, Pécs 2019)

Lőrincz

Az idő mögül megszólaló erdő

„Népi kultúránk nemzeti kultúránk része, nem pedig érdekes hajtása. Nem rozmaringfa, nem tulipánfa, hanem az idő mögül megszólaló erdő. Valamikori örömök, átkok, panaszok, szerelmek, fölbuzdulások bújtató rengetege. A történelmünkben máig hiányzó történelem.” *Seres Tünde*, a turai Bartók Béla Művelődési Ház és Könyvtár igazgatója idézi *Csoóri Sándor* gondolatait azon a CD-lemez-ismertetőn, amely a Csoóri Sándor Program keretében az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával született. A *Gyöker adja fáját – Magyar népdalok jó turai szívvel* című lemez megálmodója és szerkesztője *Maczkó Mária* EMERTon, Magyar Örökség és Prima díjas énekművész, Tura díszpolgára.

Az az énekes, akinek hangja messzire elhallik, s akinek imáinál, csend-szavainál is melegszik a lélek. Küldetéses művész, aki képes nemzedékeken átívelő elszántsággal, féltő-óvó, ám karakán szeretettel összefogni kicsiket, nagyokat, hogy az eleinktől ránk hagyományozott népdalok, népének szövege és dallamkincse mindennapi betevő, kegyelemforrás legyen. Mert ezáltal megnyílik az ég ajtaja, s örömeiben táncot lejt a lélek.

A lemezen az általa vezetett Turai Kisénekmondók – néhányukkal a közelmúltban a Duna Tv Család-barát magazinjában találkozhattunk – és a Turai Férfi Dalárda mellett a *Solymosi Máté* és *Unger Balázs* által tanított helyi népzeneisnövendékek, valamint a *Tóth Csaba* által vezetett furulyacsoport mutatkozik be, bámulatos frissességgel, elementáris erővel és derűs jókedvvel. A korongon az alapfelütést természetesen *Maczkó Mária*, az ismert és elismert népdalénekes adja, a *Rózsát ültettem a gyalogútra* című összeállítással, fejet hajtva zenésztársa, *Rónai Lajos* emléke előtt, akivel a Galga mente legszebb dalait gyűjtötték össze. A kis énekmondók és a férfidalárda előadásán érzékelhető, hogy jó kezekben vannak az énekesek, avatott vezető instrukciói nyomán szárnyal a népdal. A hallgató úgy érzi, maga is tagja egyik vagy másik közösségnek. Az a fajta természetesség, amely mindig is sajátja volt a parasztembernek, az előadásmódban is megnyilvánul. Jó, hogy így van, mivel a kegyelem a természetesre épít. Legyen szó gyerekjátékdalról, palócföldi gyereklagziról, szerelmes dalról, karikázóról, farsangi köszöntőről, disznótoros kántálásról, katonanótáról, fogolyénekről vagy éppen betlehemesről. Ez a profizmus jellemzi egyébként a népzenei kíséretet is, mindegy, hogy duda- brácsa-, hegedűdallamokat, nagybőgő-, furulya- vagy cimbalommuzsikát hallunk. Egy-egy szám erejéig Sopron, Bogyiszló, Somogy, Zala, Erdély és Moldova dallamkincse is megjelenik a lemezen, melyet a turai motívumok mellett játékos grafikákkal és fotókkal illusztrált füzetbe bújtattak, ezzel is fejet hajtva a közreműködők teljesítménye előtt.

Ahogy jó somogyi szívvel hallgattam a *Gyöker adja fáját* című lemezt, az is eszembe jutott, milyen elégedett lehet *Szendrei Ferenc*, Tura polgármestere, hogy a közvetlen környezetében ilyen sok tehetséges énekes, zenész és attraktív, felettébb érzékeny „kulturális közmunkás” dolgozik azon, hogy gazdagodjon és nemesedjen a lélek. Hiszen ez a lemez azt is igazolja: aki énekel, az kétszeresen imádkozik. Így érzem az ugyancsak a Csoóri Sándor Program keretében, a Somogy Táncegyüttes Alapítvány kiadásában megjelent, *Elindult a Kaposvár* című CD-lemezt hallgatva is. Ez az összeállítás is olyan, mint egy nagy örömkialtás. Az autentikusnépzeneválogatásban a derű a főszereplő, no meg a profizmus. A Somogy Zenekar – amely gyakori kísérője a nagy múltú Somogy Táncegyüttesnek is – tíz számot rostált lemezzé. A válogatás fő szempontja a jókedvkeresés volt, hiszen tudjuk, hogy a magyar dallamkincsnek mindenre van hangja, a balladától a vérpezsdítő, pajzán szerelmes dalokig. Leginkább a bennünk bujkáló-szunnyadó örömet és a pajkos humort keresve állt össze a korong anyaga, mely *Bózsa Brigitta* játékos énekesmadaras-hangjegyes tokjába került. A *Boldizsár Imre*, *Csikvár Gábor*, *Felde Rebeka*, *Husi Gyula*, *György-Horváth László* alkotta Somogy Zenekar összeszokott banda – melyből kiragyog *Felde Rebeka* éneke –, ám ezúttal közreműködőkkel egészült ki: *Deáky Mártonnal*, *Oberhofer Csengerrel* és *Sebesi Tamással*.

Mindkét lemez léleküdítő és kijózanító abban az értelemben, hogy újra és újra rádöbbsen bennünket *Kodály* igazára: a gyerek zenei nevelését már a szülők megszületése előtt kilenc hónappal el kell kezdeni. Meg arra is, amit *Sebő Ferenc*, a *Fölszállott a páva* című televíziós tehetségkutató verseny zsűrijének elnöke mondott az első döntő végén a zárszavában. Azt kívánta, hogy művelt fiatalságunk és művelt országunk legyen.

L. S.

EGER 91.8 MHz | MISKOLC 95.1 MHz | TOKAJ 101.8 MHz
 SÁTORALJAUJHELY 90.6 MHz | GYÖNGYÖS 102.2 MHz
 ENCS 95.4 MHz | HATVAN 94.0 MHz | TÖRÖKSZENTMIKLÓS 96.4 MHz

SZENT
István
 RÁDIO

szentistvanradio.hu

TERMÉSZETRAJZ

Schmidt Egon

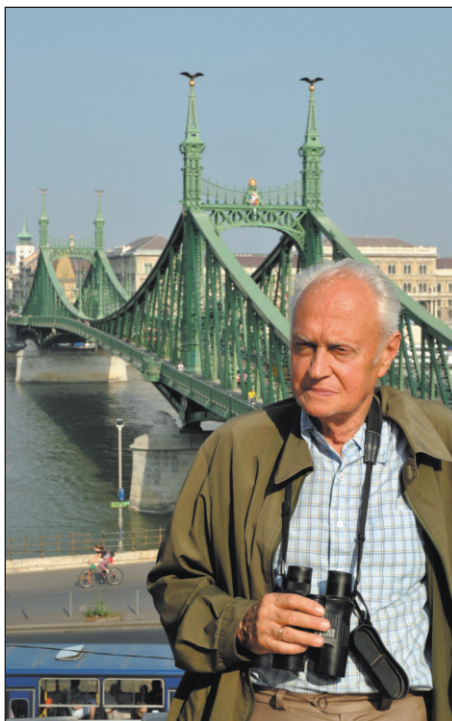
Tavaszi madárhangok

Kora reggel még komor felhők borították az eget, de később áttetsző foszlányokká finomodtak, csitult a szél, ragyogott a nap; február legvége már a kora tavaszt idézte. Éreztek ezt a madarak is. Alig léptem a Normafa hatalmas bükkfái közé, már bűgött egy örvös galamb, dobolt a harkály, és a törzsbe vajt odú közelében hangosan énekelt egy széncinege. Talán már kinézte ezt a lakást, ahol a párjával fiókákat nevelnek majd. A széncinege a nagycsaládos madarak közé tartozik, néha kétszer is költ egy évben, és egyszerre nyolc-tizenkét, örökké éhes fiókát nevel. Hajnaltól szürkületig hordják a szülők kicsinyeiknek a táplálékot, elsősorban lepkehernyókat; néha kettő is lóg a csőrükben, amikor az odúhoz érkeznek. Ez a madár megszokta az erre járó embereket, hangosan, úgy is mondhatnánk, tiszta szívből énekelt néhány méterrel a fejem fölött.

Közben megszólalt egy léprigó. Éneke hasonlít a rokon fekete rigóéra, de hangosabb és nem olyan folyamatos, az egyes strófák nem olvadnak úgy egymásba, mint amannál. Megálltam, hogy hallgassam egy kicsit. Talán ez riasztotta meg azt a fekete harkályt, amelyet addig észre sem vettem. Harsány „krü-krü-krü” kiáltással repült el, és csak jóval távolabb ereszkedett le újra, mert ekkor hallottam azt a jellegzetes hangot, amit mindig ilyenkor hallat ez a piros sapkás madár. Bármikor járok is itt, a Normafa erdeiben, mindig találkozunk, és látom azokat az ovális bejáratú odúkat is, melyeket csak ez a faj készít a hazai erdőkben. A gyakori nagy fakopáncs vagy a zöld küllő odúinak bejárata kerek.

Két helyen is bűgött a kék galamb. Ez a madár, rokonaitól eltérően, nem az ágakon épít szegényes gallyfészket, hanem a vékony ágacskákat valami üregbe, nagyon gyakran a fekete harkály elhagyott odúiba hordja. Már február derekán megérkezik, és ettől kezdve hallani kétfagú, bűgó hangját.

Megörültem, amikor meghallottam egy közép fakopáncs nagyon jellegzetes, furcsa, nyávogó nászkiáltását. Ez a nagy fako-

páncsnál valamivel kisebb, piros sapkás, oldalán sok feketés szárfoltot viselő madár egyébként nagyon csendes, nem tűnik fel, de ez a – csak kora tavasszal hallatott – hang mindig elárulja. Mint minden harkály, ő is az öreg állományú erdőket, különösen a tölgyeseket kedveli, de láttam parkokban, a Felső-Tisza árteri erdeiben és másutt is.

A bokrok között vörösbegy énekelt gyönyörű hangján, majd ugyanott őszapópár keresgált az ágak között. Sokszor leírtam már: ha egy madárra illik az „aranyos” jelző, erre a parányi testű, hosszú farkú, örökké mozgó madárra biztosan. Nem félnek, most is egészen közel röpködtek, és közben halk, cserregő hangon beszélgettek egymással. Amikor felém néztek, csillogó szemekből a feltétlen bizalom sugárzott. Az őszapó márciusban már művészi fészket építi; a zárt, csak egy bejárányílással ellátott, mohából, zuzmóból és pókszövedékből készült, zacskó alakú fészket sok-sok puha tollal béleli. Kíváncsi német tudósok egyetlen fészekben több mint kétezer pihetollat találtak. Ezek a parányi madarak mindig együtt járnak, akkor is, amikor még építkeznek, és később is,

amikor már a fiókákat etetik.

A fák közül kifelé menet csuszkákat hallottam, a buszvégállomásnál pedig erdei pinty csattogott hangosan. Áttelelt madár, de az is lehet, hogy már megérkezett Dél-Európa felől. Itt minden évben fészkel valahol egy pár. Így aztán a buszról leszálló kirándulók nyomban hallják az első madáréneket. A természet, a teremtett világ gyönyörű, de ezt csak azok értik igazán, akik gondjaikat a városban hagyva, nyitott szemmel járják az ösvényt, ami örök.

EGYHÁZI ZENE

A felsővízivárosi Szent Anna-templomban (Budapest I. kerület, Batthyány tér 7.) március 22-én, nagyböjt 4. vasárnapján, laetare vasárnap a 11 órás szentmisén felhangzik: *Hans Leo Hassler* (1564–1612): *Missa Dixit Maria*: *Kyrie*, *Sanctus*, *Benedictus*, *Agnus Dei* és *Gratias agimus tibi* (motetta). Zenei szolgálat: a Szent Anna-templom énekesei: *Győrffy Katalin* (szoprán), *Vasvári Márta* (alt), *Kalla-Lukács Péter* (tenor), *Tapodi Attila* (basszus). Művészeti vezető: *Balasi Barnabás*.

1% KÖSZÖNJÜK,
HA SEGÍT BENNUNKET!

ADÓSZÁMUNK: 18183674-1-42
ORSZÁGOS KATOLIKUS RÁDIO ALAPÍTVÁNY